

CRÒNICA

PUBLICACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE LLAGOSTERA

ANY 1 / NUM 1 Exemplar gratuït

Mercats i Fires

Salutació

Sempre és motiu d'alegria que surti al carrer una nova publicació, però avui ens complau especialment veure néixer una revista per iniciativa de l'Arxiu Municipal.

Des de fa temps s'estan fent els esforços necessaris per potenciar la recuperació i la conservació del patrimoni documental de la nostra vila i també les activitats culturals que se'n poden derivar. CRÒNICA n'és un dels fruits.

Al llag de la nostra història la gent de Llagostera ha impulsat diverses iniciatives de premsa local. Les més recents, la tan recordada LACUSTÀRIA i l'actual BUTLLETÍ DE LLAGOSTERA, sempre han contribuït a l'estudi i a la divulgació del nostre passat. Afortunadament s'han pogut nodrir del treball i la dedicació de moltes persones que han convertit la seva afició en una tasca profitosa per a la comunitat.

En realitat, no és pas gaire difícil promoure la gestació i el naixement d'un producte escrit. Allò veritablement difícil n'és el desenvolupament i la continuïtat. Per això crec que interpreto el sentiment de tots els llagosterencs si des d'aquí manifesto el meu sincer reconeixement al col·lectiu que ha fet i fa possible el BUTLLETÍ DE LLAGOSTERA, que malgrat els moments difícils no s'ha deixat vèncer pel desànim i continua oferint-nos aquesta eina de comunicació i d'opinió. Gràcies també per la bona disposició a l'hora de col·laborar amb aquesta nova revista i per donar-li acollida entre les seves planes: és una garantia per arribar a un ampli ventall de lectors.

En aquests dies alegres de Festa Major, entre balls i teatre, entre sardanes i àpats familiars, espero que trobareu un recés per dedicar-lo a la lectura d'aquesta nova publicació que avui salutem.

Presentació

CRÒNICA és una revista que neix amb la finalitat d'estimular l'interès pel passat i el present del nostre poble i el seu entorn.

Llagostera, que va ser cap d'una baronia a l'Edat Mitjana i un nucli industrial pròsper gràcies a la indústria suro-tapera que s'hi desenvolupà al segle XIX, té avui prou vitalitat per recordar i difondre aquest passat i amb aquesta experiència avançar cap al futur.

Amb aquesta finalitat CRÒNICA estarà dedicada a la publicació de monografies locals, bàsicament de tema històric en el seu sentit més ampli: des de temes d'economia, toponímia, fins a reculls de folklore popular. I això sense excloure altres disciplines del camp de les ciències naturals, com podrien ser la geologia o la zoologia.

Pensem que CRÒNICA serà un espai adequat per publicar-hi aquells treballs dels estudiants universitaris que normalment no tenen cap mena de difusió. També necessitem la col·laboració de les persones que puguin contribuir a elaborar un tema monogràfic concret.

L'única pauta que es marcarà serà que els treballs es ceneixin a l'àmbit local i que estiguin basats en un estudi documentat. No cal dir que el fons de l'Arxiu Municipal estarà sempre a disposició de tothom qui el vulgui consultar.

Esperem que tota la informació que aquí es vagi publicant sigui de consulta obligada per a futurs treballs de síntesi sobre Llagostera i una font que aportí nous materials per treballar a les escoles.

El mercat i la fira

Les paraules "fira" i "mercat" s'apliquen a fenòmens gairebé idèntics en el seu origen i que encara avui mantenen una estreta relació. Ambdues defineixen punts d'intercanvis comercials periòdics i públics que es celebren en llocs i dies assenyalats i on acudeixen comerciants i consumidors.

Les diferències entre les fires i els mercats són poques: de fet una fira no és més que un mercat especialitzat i amb més volum comercial que generalment es celebra una vegada l'any.

L'origen de les fires s'ha de buscar en les concentracions de ramats que cada primavera i tardor es reunien abans d'iniciar el recorregut marcat per la transhumància. En aquests punts, al costat de les cruïlles i vies de comunicació més importants es reunien els propietaris dels ramats, partors, marxants, traguiners i carnisers procedents de tota l'àrea d'influència de la fira.

Aviat s'hi pogueren trobar també eines, carros i altres tipus de mercaderies relacionades amb les feines del camp. Més tard, en avançar el procés d'industrialització del nostre país, es va anar incrementant la presen-

Un mercat dels anys cinquanta d'aquest segle.

cia de maquinària, vehicles, etc. fins arribar a la configuració de les fires i certàmens agrícoles i ramaders que avui coneixem.

Els mercats, en canvi, es celebraven diàriament o un cop o dos a la setmana, segons la importància de la població, ja que durant molts segles aquest va ser l'únic canal de distribució de les mercaderies.

Inicis

A la Corona d'Aragó, com en general a tota l'Europa Medieval, la implantació d'un nou mercat o fira era potestat del príncep. La seva llicència era necessària fins i tot en els llocs de jurisdicció baronial.

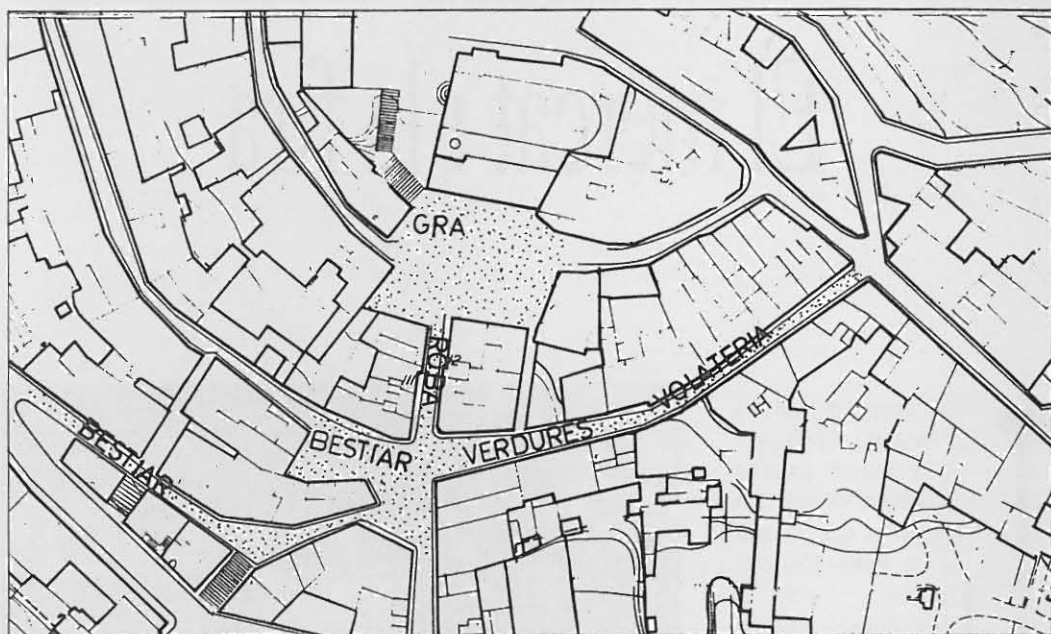
La concentració humana que es produïa, els guanys econòmics que això generava

i el progrés que representava per a les poblacions on es celebraven feia que els senyors feudals maldessin per obtenir llicència per poderlos celebrar.

Els llocs on es celebrava el mercat o la fira, les persones que hi anaven i les seves mercaderies estaven sota la protecció del sobirà, tal com establia l'usatge "Camini et stratae", privilegi que confirmaven les llicències de concessió.

En aquest sentit s'ha d'entendre la concessió que el 1324 va fer Jaume II al seu conseller Ot de Montcada per establir a Llagostera una fira anual i un mercat setmanal.

Ot I de Montcada fou un personatge molt influent en la seva època. Lligat per tradició familiar a la senescalia del Casal de Barcelona, va ser majordom de València

Distribució dels productes feta el 1854.

i conseller reial dels comtes Jaume II i Alfons III i, a més, canceller de Pere el Cerimoniós.

Jaume II fou qui li donà en franc i lliure alou el Castell i el lloc de Llagostera, amb tots els seus béns i rendes, per recompensar-lo pels bons serveis prestats i en compensació del dot que Ot havia donat a la seva germana Elisenda, futura muller de Jaume II. Pocs mesos després Ot aconseguia que Jaume II concedís a Llagostera un mercat setmanal, que es celebrà el dimecres, i una fira anual "(...) incipiant octavo die ante festum Sanctorum Jacobi et Cucuphatis mensis julii et durent deinde per quindicim dies continue subsequentes.", (1) és a dir, que començà el vuitè dia abans de Sant Jaume i Sant Cugat del mes de juliol i que es perllongà durant quinze dies. Aquesta llicència deixava per Ot les rendes que se'n poguessin cobrar i assegurava la protecció dels qui hi acudissin i de les seves mercaderies, tant

anant com tornant.

Cal remarcar la importància que per a Llagostera i el seu terme degueren tenir aquestes concessions; no costa gaire imaginar com la presència del mercat i de la fira contribuï a desvetllar la vila: basters, constructors de carros, ferrers, senescals, hostalers i negociants de bestiar foren alguns dels nous oficis que es desenvoluparen a redós d'aquests centres d'atracció.

El mercat modern

Des del segle XVI i fins mitjans segle XIX l'autoritat reial continua tenint la competència sobre el mercat, que es considera regalia del sobirà. El Decret de Nova Planta (1716) contempla aquest principi i també el manté la Novíssima Recopilació.

El Reial Decret de 28 de setembre de 1853 atorga als ajuntaments la potestat per establir, suprimir o traslladar els mercats i les fires, tot i

que s'havia de sol·licitar l'aprovació de l'autoritat superior. Així, l'Ajuntament de Llagostera el 20 de novembre de 1853 comunica al governador de la província la intenció de celebrar un mercat setmanal el diumenge i una fira anual el 24 de maig, a més de la que ja es celebrava el 24 d'agost.

A partir d'aquest moment i fins l'any 1867 el mercat de Llagostera es celebrà el diumenge, després, seguint les ordres del governador de preservar el descans dominical, es traslladà al dilluns.

Sabem quina era la configuració d'aquest mercat, que ocupava bona part del que avui anomenem casc antic, per la distribució dels productes feta l'any 1854:

- el gra ocupava part de la Plaça Constitució (avui Pl. Llibertat) a sota l'escala de l'església.

- les taules i parades de roba, sabates i productes diversos es trobaven des del

(1) A. C. A., reg. 226, pl 56

costat de l'escala, baixant pel c/. St. Llorenç (Major) fins al carrer de Can Fonolleras (Sta. Anna).

- les fruites i verdures des de l'acabament de les parades, seguint per a can Gerard Caldas fins can Fonolleras (St. Anna)

- la volateria i ous al mateix carrer St. Anna.

- el bestiar a la plaça de Baix (Pl. Mercat) i seguint pel carrer Girona (Alt de Girona). Els dies de fira el bestiar es traslladava al prat de Can Romeu (als voltants de l'avui Pl. Catalunya), on habitualment es celebrava la fira.

A mitjans del segle XIX aquesta zona que ocupa el mercat, polaritzat al voltant de les dues places, és el centre de la població. El casc urbà està encara limitat a dalt del turó, tot i que comença a estendre's al llarg de les vies de comunicació (c/. Barcelona, Joan Maragall, St. Feliu . . .) i que el barri de la Barceloneta també s'està construint.

La gran expansió urbanística que donarà la forma definitiva al poble no es produeix fins als anys 70 o 80 amb la consolidació del projecte Romeu i la urbanització definitiva de la plana.

Per tant les dues places són el centre de l'activitat econòmica on es troben totes les botigues, la farmàcia, els tallers dels artesans, les tavernes i tot tipus d'establiments comercials i d'esbarjo.

Aquesta ubicació del mercat, amb petites variacions en la distribució dels productes, es manté fins l'any 1870. En aquesta data Llagostera és ja una població de considerables dimensions. A causa del desenvolupament de la indústria suro-tapera ha

1901. Mercat del Gra a la Plaça Campmany

experimentat un espectacular augment de població: l'any 1838 tenia 1755 habitants; al cap de menys de 30 anys, el 1860, havia multiplicat la seva població per dos, 3555 h., i continuava creixent; l'any 1895 havia arribat ja als 4237 h. pràcticament la mateixa població que als anys 70 del segle XX.

El 1870 trobem el primer trasllat important d'una part del mercat. A causa de l'augment de la població i per tant també de l'activitat comercial la zona del carrer Santa Anna destinada a la venda de verdures queda col·lapsada, en aquest carrer tan estret els carros dels venedors fan nosa i és difícil transitar-hi, cosa que dificulta la mateixa venda dels productes. Per això l'Ajuntament decideix traslladar les verdures, la part més concorreguda del mercat, del carrer Santa Anna al Consellers, en el xanfrà entre els carrers Joan Maragall i Sant Pere.

El carrer Consellers tot just feia dos anys que s'havia obert, fins i tot fou necessari esplanar-lo urgentment per poder-hi posar les parades, de

manera que portar part del mercat a aquesta cantonada representava el primer intent de descongestionar el centre de la població i alhora potenciar la zona d'expansió urbanística del projecte Romeu.

Aquest canvi parcial de l'emplaçament del mercat serà l'inici d'un conflicte que es perllongarà fins ben entrat el segle vint i que tindrà la clau en els interessos econòmics dels comerciants i propietaris de finques situades al casc antic. Tots lluitaran de manera decidida per mantenir el focus d'activitat que suposava la presència del mercat prop de les seves propietats.

La pèrdua del mercat, unida a la urbanització creixent de la part sud del poble, els feia témer un desplaçament del centre urbà, cosa que perjudicaria greument els interessos comercials de la zona vella.

La pugna serà llarga, però estava perduda abans de començar: el desplaçament del centre urbà cap al sud de la població era un fet del tot irreversible.

Una de les crisis més

greus d'aquesta etapa es produeix l'any 1884. Es planteja una vegada més la necessitat de tornar a centralitzar tots els articles del mercat a la zona de la Plaça Constitució i Plaça del Mercat, els veïns d'aquest sector es queixen de la manca de concurrència a les places mentre el carrer Consellers pràcticament queda col·lapsat, argumenten també que són ells els que paguen més impostos a través de les matrícules industrials i dels recàrrecs que s'apliquen quan hi ha problemes a la hisenda municipal, i en canvi no poden beneficiar-se de la presència del mercat.

"(. . .) mientras que las plazas citadas de la Constitución y del Mercado se hallan como desiertas, debiendo tener en consideración que en dichas plazas es donde se hallan situados la mayor parte de los establecimientos, los cuales contribuyen con sus matrículas i demás conceptos al pago de las contribuciones y recargos sobre atenciones municipales."(2)

L'enfrontament al Ple de l'Ajuntament és violent i dura més d'una sessió. Finalment la decisió de mantenir el mercat de verdures al carrer Consellers provoca la dimissió de dos regidors de la Comissió de Foment, Francesc Garriga i Joan Torrent, que havien dictaminat en contra. Va ser necessària la intervenció del governador de la província per restablir l'ordre dins l'Ajuntament, però el mercat del carrer Consellers es mantingué.

La qüestió torna a plantejar-se l'any 1891, quan el mercat de verdures del carrer Consellers passa per primera vegada a la Plaça

1901. Mercat de bestiar al c/. Fivaller i les seves travessies.

Catalunya, en aquells moments Plaça de la Indústria. Escoltem-ho en les seves pròpies paraules: "Que celebrandose (. . .) el mercado en la Plaza de la Industria y sus contornos resulta muy perjudicada esta parte de la población (casc antic) por no ser concurrida, viendo nuestros comercios paralizados y nuestras fincas mermadas por irrisibles o bajos alquileres, no deseando se arruine un barrio o parte de población en beneficio de otro."(3)

Els motius pel trasllat són els mateixos que aconsellaren treure'l del carrer Santa Anna: evitar l'aglomeració de parades i carros en un dels carrers més transitats del poble. De moment però la resta de productes, roba, sabates, fruites . . . es mantenen repartits entre la Plaça Constitució i la Plaça del Mercat.

Durant alguns anys es va trobar una solució de compromís que s'aplicava de manera intermitent segons el criteri dels diferents Ajuntaments. El mercat setmanal,

el més important en volum de mercaderies, amb diversitat d'articles i que comptava amb la presència de venedors i compradors forasters, es mantenia distribuït entre el casc antic i la Plaça de la Indústria. En canvi el que anomenem mercat diari, que probablement es reduïa a parades de fruites i verdures dels pagesos i hortolans del mateix poble, es celebrava únicament al casc antic.

Amb el canvi de segle es produeix un canvi important per al mercat de Llagostera. A proposta de la "Cámara Agrícola del Ampurdán" i de la "Protectora Llagosteren-se", l'any 1901 es crea un gran mercat que es celebrarà cada dijous i que per primera vegada s'emplaçarà íntegrament a la plaça de la Indústria i carrers adjacents. El cinc de setembre de 1901 és el dia assenyalat per la celebració d'aquest primer mercat. La distribució dels productes era la següent:

(2) Arxiu Municipal, ACTES. 9 - 6 - 1884

(3) Arxiu Municipal, MERCAT. 1913. Ll. 1

Alcaldía Constal de Hagortera.

El Ayuntamiento Constal de mi presidencia en sesión del día de hoy, ha tomado el siguiente Acuerdo.

Que en los días no festivos se sitúen todos los vendedores de cualquier generos que sean en la Plaza del Mercado.

En los días feriados los vendedores se situarán

1.º Los vendedores forasteros de verduras u hortelanos, en la Plaza de la Industria;

2.º Los vendedores que lleven frutas en cestas y demás comestibles, en la Plaza de la Constitución.

3.º Las mesas, puestos de ropa, calzado y otros artículos análogos, se situarán en la Plaza del Mercado.

4.º Los carros y demás vehículos se situarán en los puestos de costumbre, teniendo cuidado en no interrumpir la vía pública.

Hagortera 9 de Diciembre 1897.

El Alcalde
Francisco Catrín

Mercat a la Plaça Catalunya.

-Plaça de la Indústria, hortolans forasters, fruita i altres tipus de productes de menjar.

-Plaça Campmany, el gra i les llegums.

-c/. Consellers, venedors ambulants amb taula.

-c/. Rambla (Àngel guimerà), venedors ambulants sense taula.

-c/. Fivaller i les seves travessies, bestiar mular, cavallí, asiní, porquí i cabrum.

-c/. Almogàvers bestiar de llana.

La implantació d'aquest mercat, que a partir d'aquest moment i fins avui se celebra el dijous, serà commemorada el setembre dels anys següents amb festes i concursos de bestiar.

Al cap de poc la plaça Campmany comptarà amb un cobert per protegir el gra i també els comerciants de les inclemències del temps. L'any 1925 l'Ajuntament estudia un projecte per construir una plaça de mercat coberta, tal com havien fet les poblacions més grans d'ençà del segle XIX. L'obra no va arribar a realitzar-se i únicament en tenim constància de referències, però de moment no s'ha trobat cap còpia del projecte.

Les fires

A mitjans segle XIX es feien a Llagostera dues fires anuals, una el 24 de maig i l'altre el 24 d'agost. Es celebraven al prat de can Romeu, al llarg del camí a Sant Llorenç, avui Passeig Pompeu Fabra. Tenim poca informació sobre com eren aquestes fires, cal suposar, però, que eren bàsicament de bestiar.

El 1857 l'Ajuntament sol·licita al Governador canviar el dia de la fira de maig i passar-la al dia de St. Felip Neri, patró de Llagostera i a més dia de Festa Major. Així s'aconseguirà una fira més concorreguda i lluada i s'evitarà coincidir amb la Festa de Caldes que es celebrava el 24 de maig.

No tenim més dades fins l'any 1891, que es demanen dues noves fires: una fixa el 26 de desembre i una altra pel dilluns de Pasqua Florida. Ens consta que l'any 1926 se celebren 3 fires, el 24 d'agost, el 26 de desembre i el dilluns de Pasqua de Resurrecció. Sembla que la més important era la del 24 d'agost dedicada especialment al bestiar.

Defensa dels consumidors

La defensa dels drets del consumidor, concepte que considerem modern, estava ja present en el mercat de mitjans segle passat, encara que naturalment sense utilitzar la nostra terminologia.

Amb aquest esperit es regulava l'horari de compra al mercat. Les dues primeres hores estaven exclusivament reservades a la gent que comprava per al seu propi consum. Els venedors no podien vendre als botiguers ni als negociants o majoristes perquè aquests podrien acaparar els productes de més qualitat, obligant així els consumidors a comprar-los a un preu més elevat.

També amb la intenció de protegir el comprador es crea l'any 1870 la figura del mostassà. Aquest personatge, que cobra de l'Ajuntament, actua com a delegat de l'autoritat municipal i té la missió de vigilar el mercat i les botigues per evitar que s'estafi els compradors en el preu o en el pes dels productes. Més tard aquesta funció la faran els mateixos agutzils.